

Təbrizin bu yayı çox isti keçirdi. Ona görə də Ağqoyunlu divanı bu dəfə sarayın yeldöyən tərəfində yığılmışdı. Şah içəri girəndə divan üzvlərinin hamısı ayağa qalxıb təzim elədi. Uzun Həsən gözünü dolandıraraq adamları bir-bir nəzərdən keçirdi. Təzə-təzə divanda öz yerini tutmaqda olan Zeynal Mirzəni görməyib sanki onun ölümünü indicə görürmüş kimi bərk tutuldu. Əvvəlcə onun varlığına çox ağır bir kədər hakim kəsildi. Neçə oğulun itkisini yaşamış atanın təzədən belə kədərənəcəyini gözləməyən divan üzvləri də hüznü görkəmlə başlarını aşağı saldılar. Hökmdarın varlığına hakim kəsilmiş kədər az qala onun içərisindən vulkan kimi püskürməkdə idi. Və bu da bir ata hönkürtüsü ilə başa çatacaqdı sanki. Çox çətinliklə hökmdar özünü ələ aldı. Dodağının altında hansısa bir duanı zikr eləməyə başladı. “Quran”dan oxuduğu ayə ona təskinlik gətirdi - sakitləşdi. Özünü cəmləyib taxtında əyləşdi. Haradan, necə başlayacağını yeni döyüşə hazırlaşmağın təhər-tövürünü necə aydınlaşdıracağını hələ də kəsdirə bilməmişdi. Çünki baş verən hadisələr o qədər yaxın idi ki, yaraların göynərtisi ötməmiş, sarsıntılar sovuşmamışdı.

Bu vaxt divanbəyinin səsi gəldi.

- Ağqoyunlu səltənətinin həşəmətli hökmdarının taxt-tacını Tanrı əbədi etsin. - Bəlkə də, divanbəyi sözünə davam edəcəkdə, amma Uzun Həsənin başını qaldıraraq ona diqqət etməsi divanbəyini dayanmağa məcbur etdi. Amma deyəsən, Uzun Həsən divanbəyinin sözə başlamasından razı qalmışdı. Çünki başını razılıqla tərpəlib, ona sözünü davam etməsinə işarə elədi. Divanbəyinin yenə də tərəddüd etdiyini görüb, dilləndi:

- Ağqoyunlu səltənətinin divanbəyisi deyəsən sözünü axıracan demədi.

Hökmdarın bu sözləri divanbəyinin soluxmuş inamını özünə qaytardı, yenidən fikirlərini cəmləyib, sözünə başlamazdan əvvəl təzim elədi. Sonra da asta-asta danışmağa başladı:

Hüseyinbala MİRƏLƏMOV

xəyanət yolu seçibse, demək, haqlı cəzasını almalıdır.

Uzun Həsənin divan qabağı varlığına hopmuş kədər tamam dağılıb getmişdi. Bir-birinin arxasında danışan divan üzvləri onun simasında təbəssüm gördükcə elə bilirdilər ki, hökmdar danışanlardan razı qaldığı üçün belə gülümsünür. Amma hökmdarın xəyalı sonuncu döyüş səhrasına tərəf yönəlmiş, özü də xəyalən pərvazlanıb göyə uçmuş və yuxarıdan bu döyüşün mənzərəsini qürurla izləməkdə idi.

...Ağqoyunlu əsgərləri əvvəlcə Əhməd Çələbinin dəstələrini mühasirəyə aldı. Əhməd Çələbi demək olar ki, özü qılınca əl atmırdı. Nisbətən hündür bir tərəfdə dayanıb göstərişlər verir, yaxınlıqdakı dəstəbaşları döyüşə ruhlandırır. Onun bir tərəfində Ləvəndoğlu, digər tərəfində isə İkrəmulla Əfəndinin dəstələri çarpışmaqda idi.

Uzun Həsən də bu döyüşü izləyirdi. Əgər Əhməd Çələbi tərəfə əlavə qüvvələr göndərməsəydi, yəqin ki, onun inadla vuruşan qüvvələri Ağqoyunluları asanlıqla geri qatlayacaqdı. Uzun Həsən əli

məd Çələbi igid dəstəbaşlarının ölümünü görüb silahı yerə qoydu və onun tabeliyində olan qüvvələr də ixtiyarsız çöküldülər.

Adlı-sanlı Osmanlı sərkərdəsi Xasmuradın əsas qüvvələri Əhməd Çələbinin ixtiyarında idi. Xasmurad görəndə ki, Əhməd Çələbi tərəfdə döyüş sənədi. Ömər bəyə və Hacı bəyə çaparları ilə xəbər göndərdi ki, həmin tərəfə hücumla keçsinlər. Artıq gec idi. Ağalar oğlunun qüvvələri Xasmuradın özünün üzərinə yeriməkdə idi. Beləliklə, Xasmuradla digər Osmanlı sərkərdələri Hacı bəy və Ömər bəy arasındakı əlaqə kəsildi. Məcburiyyət qarşısında Xasmurad özü döyüşə girişmişdi. Az keçmədi ki, Ağqoyunlu qoşununun Ağalar oğlunun başçılığı altında irəliləyən qüvvələri Hacı bəyi və Ömər bəyi də əsir götürdülər. Bu, o demək idi ki, artıq Xasmurad meydana təklənmişdi.

Birdən Ağqoyunlu hökmdarının qanı cuşa gəldi. Sürətlə atlandı. Əvvəlcə hansı tərəfə çapacağını bircə baxışla təyin elədi. O, hiss eləmişdi ki, uzun illər Sul-

tənindən elədi. Amma həmin anda bir Osmanlı əsgəri də qılınıncı onun belinə sancdı. Beləcə öldürənə ölən arasında sərhad çoxdan itmişdi. Xasmurad qarşısındakı boşluğu görəndə çox sevindi. Elə başa düşdü ki, o, təhlükədən sovuşub, bircə an bəs idi ki, yaxınlıqda döyüşən süvariləri ilə meydana çıxırsın. O, Uzun Həsənin adamlarına qışqırıb dedi:

- Bu döyüşdə siz qalib gəldiniz, amma borclu borclunun sağlığını istəyir. Tezliklə mənim qılınıcmla üz-üzə gələcəksiniz.

Heç söz Xasmuradın ağzından çıxmamış qarşısında Uzun Həsənin süvarilərini gördü. Süvarilər onu araya alsalar da, Uzun Həsən Xasmuradla üzbəüz döyüşə özü can atırdı.

Xasmurad vahimələnmişdi. Dördgözlə ətrafa baxırdı. Axı Ağqoyunluların qüvvələri o qədər az idi ki, gərək bu savaşda onlar bütün qüvvələrini itirmiş olaydılar. Bəs bu təzə süvari dəstələri hardan çıxdı?

Ağqoyunlu şahı qışqırdı:

- Ehey, Xasmurad, sən çox qanlar tökmüsən. Ötən dəfəki yarı-yarımçıq qələbə sənə xoşbəxtlik yox, bədbəxtlik gətirib, sənə də, hökmdarının da gözləri o qədər tutulub ki, haqqı görə bilməkdən məhrum olmusunuz.

Osmanlı sərkərdəsi qəzəbə doldu. Ağqoyunlu şahının belə kinayəli sözləri sanki onun varlığını parçalamışdı. Gözünü ətrafına dolandıraraq, yaxınlıqdakı Osmanlı qüvvələrini döyüşə ruhlandırmaq istədi. Ha istədi ki, qışqırıb Uzun Həsənə cavab versin, amma səsi çıxmıdı. Süvarilər Xasmuradın ətrafındakı qüvvələri geri qatlamaqda idilər. Xasmuradın geriye də yolu qalmamışdı. Çünki arxa-dan da Ağqoyunlu qoşunu onu sıxışdırmaqda idi. Onsuz da Xasmurad elə onların arasından çıxıb canını qurtarmaq istəyirdi. Bu vaxt Uzun Həsən Xasmuradın çəşqin vəziyyətindən

İKİ ŞAH, İKİ SULTAN

(Əvvəli ötən saylarımızda)

(romandan parçalar)

- Sonuncu müharibə göstərdi ki, hökmdarın hərbi qüdrəti yenilməzdi. Axı biz özümüz yaxşı bilirik ki, düşmənin qoşunlarının sayı bizimkindən qat-qat artıq idi. Hərbi qüdrət, döyüş fəhmi üstün olan yerdə qoşunun sayı şərt deyil.

Bunu bizə hökmdarımızın sonuncu döyüşü aydınlatdı. Başa düşdük ki, əgər hökmdarın qüdrətinə onun sərkərdələri, lap elə sıradan olan əsgərləri inanırsa, qələbənin ixtiyarı da onların əlində olacaq. Ən əsası da odur ki, biz haqq uğrunda vuruşuruq. Biz kimsənin üzərinə qoşun çəkib getməmişdik. Düşməni bizim torpaqlarımızın sərhədlərini pozmuş, yeriyib üstümüzə gəlmişdi. Ona görə də layiqli cavabını aldı...

Bəlkə də, divanbəyi hələ çox danışdı. Kimlərsə divanbəyidən sonra da söhbətə qoşulub, ötən döyüş haqqında mülahizələrini bildirməkdən çəkinmədi. Amma artıq Uzun Həsən bunların heç birini eşitmirdi. Onun xəyalı bu üzücü müharibələrin başladığı zamandan dolanıb gəlməkdə idi. Ən başlıcası, anası Sara xatunun oğluna məhəbbətlə baxan gözləri xəyalında onun üzünə zillənmişdi. Anası elə diqqətlə baxırdı ki, əvvəlcə hökmdar bu diqqətin narazılığını, razılığını ifadə etdiyini başa düşmədi. Amma xəyalındakı bu gözlərin, nəhayət, diqqətdən keçib, qürurlu baxışlara döndüyünü görəndə, başa düşdü ki, anası onun qələbələrindən çox böyük fərəh duyur. Elə bil ki, Sara xatun oğluna deyirdi ki, əgər Sultan II Mehmet mənə saxtakarlıqla ana deyib, yalandan sənənlə qardaşlığı əbədi davam etdirəcəyinə söz verib, sonra da

ilə işarə elədi. Yaxınlıqdakı çapar özünü hökmdara yetirdi. Əhməd Çələbi tərəfdə, təpənin arxasında pusquda dayanmış Rəvan Mirzənin və Zikrulla bəyin ixtiyarında olan qüvvələri Əhməd Çələbinin üzərinə yeritsinlər. Çapar hərəkətə keçməmiş Uzun Həsən yanındakı Ağalar oğlunun da onunla getməyinə işarə verdi. Ağalar oğlu Ağqoyunlu ordusunda çoxdan idi ki, xidmət edirdi. Doğrudur, bir az yaşı keçmişdi. Amma Rəvan Mirzə və Zikrulla bəy onun yetirmələri idi. Döyüş elmini də ondan öyrənmişdilər. Ağalar oğlunun göndərilməsi o demək idi ki, Rəvan Mirzə və Zikrulla bəy ona tabe olacaq, onun göstərişləri ilə hərəkət edəcəkdilər.

Uzun Həsənin bu tapırışı az keçmədi ki, döyüş meydanında öz bəhrəsini verdi. Ağalar oğlunun qətiyyətli hərəkəti ilə hücumla keçən Ağqoyunlu əsgərləri Əhməd Çələbinin inadla vuruşan iki dəstəbaşısını meydana qanına qoltan elədi. Rəvan Mirzə ilə Ləvəndoğlu, Zikrulla bəylə İkrəmulla Əfəndi qarşı-qarşıya gəlmişdi. Tərəflər bir-birinə üstün gələ bilmirdi. Bu vaxt Ağalar oğlunun gür səsi gəldi:

- Təslim olmayanı öldürün. Düşməni dəstəbaşılarının hər ikisi bu gür səsdən dıksındı. Səs o qədər yaxından gəlmişdi ki, o qədər güclü idi ki, onlar təhlükəni öz canlarında hiss etmişdilər. Bu da ani sarsıntı yaratmışdı. Rəvan Mirzə Ləvəndoğlunu, Zikrulla bəy isə İkrəmulla Əfəndini bircə anda gorbəgər elədi. Əh-

tan II Mehmetin müharibələrdə qələbələrini təmin edən Xasmurad aradan çıxıb. Çünki Uzun Həsən aydınca başa düşürdü ki, Xasmurad meydan döyüşündən özünə yol açmaq döyüşünə keçib. Əgər adı qulağına dəymiş Xasmuradı bu döyüşdən buraxmalı olsaydı, Ağqoyunlu səltənəti üçün daha ciddi bir təhlükənin əsasını qoymuş olardı.

Hökmdar yaxşı anlayırdı ki, Xasmurad kimi adı qulağına dəymiş sərkərdələr öz məğlubiyyətlərini sinirə bilmir. Zaman keçdikcə qəzəbə dolur. Öz hisslərini varlıqlarında kin-küdurət əmanəti kimi saxlayırlar. Hansı yollarsa təzədən üz-üzə gəlib qisas almağa çalışırlar. Üstəlik Ağqoyunlu şahı onu da bilirdi ki, Xasmuradın bu döyüşdən sağ-salamat çıxmağı Sultan II Mehmetin öz qüvvələrini sürətlə bərpa edəcəyinə şərait yaradacaq. Çünki Xasmurad Osmanlı ordusunda hərbi quruculuq işini ən yaxşı bilən sərkərdələrdən idi.

Uzun Həsən öz atını Xasmuradın döyüş-döyüşə yol açmaq cəhdində olduğu tərəfə çapdı. Ağqoyunluların ehtiyatda qalan çevik qüvvələri də Uzun Həsənə idi. Süvarilər Xasmuradın üstünə ley kimi şığımışdılar. Süvarilərin iti qılıncları inadla döyüşən qüvvələrini kəsib-doğramaqda idi. Meydanda qan su yerinə axırdı. Çığırın, bağırın, kömək istəyən, iniltilər, bağırılar bir-birinə qarışmışdı. Bir Ağqoyunlu əsgəri Xasmuradın lap yaxınlığına kimi çatmış və onun sağ tərəfində vuruşan döyüşçünün başını bə-

istifadə eləyib atını düz onun üstünə sürdü. Ağqoyunlu şahı ilə adlı-sanlı Osmanlı sərkərdəsinin gözləri havada toqquşdu. Xasmurad heç əlini tərpətmək imkanı tapmadı. Sağ qolu qılınca qarışıq yerə düşdü. Uzun Həsənin atı onun yanından keçib irəli ötmüşdü. Atını geri döndərdi. Təzədən Xasmuradın üstünə sürdü. Xasmurad hələ də yerdə səyriyən qoluna baxırdı. Sağ çiyindən qan şoralanıb sağ yanı ilə üstədən aşağı axırdı. Uzun Həsən atını düz onun atı ilə üzbəüz saxladı. Əvvəlcə istədi ki, Xasmuradı bu tək qolu ilə buraxıb, üzünü döndərərək getsin. Ancaq onun necə təhlükəli bir məxluq olduğunu təzədən yadına həkk elədi: «Yox, belə düşməniə aman verməzlər». Uzun Həsənin gözlərində şimşək oynayırdı. Sanki at da sahibinin qəzəbini hiss edirdi, yoxsa əvvəlcə Uzun Həsən atın yönünü döndərmək istəyəndə, belə vərdişləri yaxşı bilən köhlən kənara çapardı. At da sanki qəzəbə dolmuşdu. Fıxırtısı, kişnərtisi ilə öz qəzəbini çatdırırdı. İrəli dartınıb dırnağı, ağzı ilə düşməni məhv eləmək istəyirdi.

Xasmuradın gözlərində isə bir yalvarış var idi. Dünya-aləm bir anda onun gözündən düşmüşdü. Təkcə canının hayında idi. Uzun Həsən qılınıc ilə bir anda onun boynunu da vurdu. Yerə düşür-lən başa baxıb dedi: - Bu da Zeynal Mirzənin qanının əvəzi.

Xasmuradın yerə düşürənə dayanan başından bərəlməmiş gözləri baxırdı. Sanki bu gözlər onu döyüş meydanına göndərən Osmanlı sultanı II Mehmetə lənətlər yağdırırdı.

(Davamı var)